

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

Hafta 1

Prof. Dr. Haluk SELVİ

Haftanın Hedefi:

İnkılâp ve benzeri kavramların tanımı yapılarak, daha sonraki derslerimizde sık sık karşılaşılabilecek olan bu terimlerin anlaşılması sağlanacaktır.

İNKILÂP VE BENZERİ KAVRAMLAR

I. İnkılâbın Tanımı, Unsurları ve Aşamaları

Arapçadan dilimize geçmiş olan inkılâp kelime anlamı olarak; değişme, bir halden başka bir hale dönme anlamlarını taşır. İnkılâp, köklü tedbirlerle kısa sürede meydana gelen önemli değişiklik, büyük yenilik veya ayaklanma sonucu iktidarı ele geçiren kimselerin toplumda ani ve derin siyasi, ekonomik, sosyal değişiklikler yapması sonucu ortaya çıkan tarihi olayların tümü şeklinde tanımlanmıştır.

İnkılâp kelimesi dilimizde dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamı ile inkılâp, sosyal hayatta ve sosyal müesseselerde belli yönlerden gerçekleştirilen değişiklikleri ifade etmektedir. Türk İnkılâbı denildiğinde ise geniş anlamı ile Kurtuluş Mücadelesini de içine alan Büyük Türk İnkılâbı ifade edilmektedir. Bu anlamı ile yani geniş anlamıyla inkılâp basit bir olay değildir. Bir ülkenin sosyal bünyesinin kökten ve genel olarak değiştirilmesi kastedilmektedir.

İnkılâp, kavram olarak bir bütündür. Bir halk hareketi olarak eski bozuk düzenin yıkılmasını ve onun yerine yeni düzenin kurulmasını içerir. Buna göre inkılâbın unsurları şunlardır:

- a. İnkılâp öncelikle bir halk hareketidir. İnkılâbın en başta gelen özelliği de bu yüzden topluma mal edilmesidir. Bir kişiye, bir zümreye veya bir sınıfa dayanılarak yapılan inkılâp, toplumca benimsenmedikçe gerçek anlamda bir inkılâp niteliğini taşımaz. Mustafa Kemal Atatürk de inkılâbın temelini ve gücünün halk olduğu çok iyi biliyordu. İşte bu sebeple Atatürk; “Ben şimdiye kadar millet ve memleket iyiliğine ne gibi hamleler, inkılâplar yapmış isem hep böyle halkımızla temas ederek, onların ilgi ve sevgilerinden, gösterdikleri samimiyetten kuvvet ve ilham alarak yaptım. Hedefimiz, gayemiz hep millet ve memleketimizin kurtuluşu, mutluluğu ve gelişmesidir” demektedir.
- b. İnkılâp mevcut düzeni yıkmaya olayıdır. Bir toplum hareketi olarak inkılâp, eskimiş, yıpranmış ve iktidarda bulunanların zorla devam ettirmeye çalıştıkları eski düzenin yıkılmasını öngörmektedir.

- c. İnkılâp yıkılan düzen yerine yeni bir düzen kurmayı amaç edinir. Atatürk'ün görüş açısından baktığımız zaman da bu özellikleri görmek mümkündür. İnkılâp her hal ve şart içinde bir ilerlilik, yenileşmek ve bir çağdaşlaşmaktır. Çağın gerisinde kalmış müesseseleri ortadan kaldırmaktır. Yerlerine de ileri, gelişmiş müesseseleri getirmektir. Bütün bu yenilikleri yaparken de milliyetçi ve medeniyetçi temellere dayanmak esas olacaktır.

Ancak inkılâp, kısa sürede gerçekleşen bir hareket değildir. Öyle ki, inkılâp fikrinin olgunlaşması ve gerçekleşmesi yıllarca sürebilir. İnkılâbın gerçekleşmesi için de belli aşamaların kat edilmesi gerekmektedir. Bu aşamalar; Fikri hazırlık aşaması, İhtilal (mücadele, aksiyon) aşaması ve Yeniden düzenleme aşamasıdır.

- a. **Fikri Hazırlık Aşaması:** Bu safha, mevcut otorite veya sistemin bozukluklarına, adaletsizliklerine karşı muhalif fikirlerin ortaya atıldığı bir dönemdir. Bu aşamayı toplumdaki düşünürler, filozoflar ve aydınlar hazırlar. İnkılâbın hazırlık aşaması oldukça uzun bir dönem içinde gerçekleşebilir. Bu nedenledir ki Fransız İnkılâbının hazırlık safhasında görev alan çoğu düşünür ve yazar, inkılâbın hareket safhasını görememiştir. Fransız İnkılâbı'nda Aydınlanma Çağı dediğimiz Voltaire, Diderot, J.J.Rouesso'nun öncülüğünü yaptığı dönem fikri hazırlık safhası olarak sayılabilir. Türk İnkılâbı'nda ise; Namık Kemal, Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet gibi aydınların çalışmaları da fikri hazırlık safhasında önemli rolü bulunmaktadır.
- b. **İhtilal (mücadele, aksiyon) Aşaması:** Bu aşama hazırlık aşamasının tamamlanmasından sonra gelir ve aksiyon safhasıdır. Direnen ve yenilikleri engellemeye çalışan gruba karşı etkili bir mücadele gerçekleştirilir.
- c. **Yeniden Düzenleme Aşaması:** Bu aşamada yıkılan, bozulan düzenin yerine yenisini kurma çalışmaları gerçekleştirilir. Yeni düzenin kurulması ile inkılâp başarılmış olur. Ancak bu aşamada da yapılan düzenlemelere bazı grupların karşı çıkmaları gibi bazı güçlüklerle karşılaşılabilir. Bu nedenle yeniden düzenleme aşaması uzun zaman alabilir.

Türk İnkılâbı amaç, hazırlanış ve uygulama yönlerinden 1789 Fransız ve 1917 Rus İnkılâpları gibi diğer klasik inkılâplardan daha farklı bir gelişme seyri izlemiştir. İnkılâbın ilk aşaması olan fikir yönünden hazırlık klasik inkılâplarda görülmektedir. Fransız İhtilali'ni hazırlayan fikirler, Voltaire, Montesquieu, Diderot, Rousseau gibi Fransız yazar ve fikir adamları tarafından yüzyıllar boyunca süren çalışma ve eserler ile ortaya konulmuştur. Türk İnkılâbı ise Osmanlı Devleti'nin tarihi kaderine tabi olması gibi bir sonuçla karşılaşılması üzerine önce bir olay sonra da bu olaya bağlı bir fikir olarak ortaya çıkmıştır. Yani Türk İnkılâbı'nda fikri cephe ya da hazırlık dönemi diyebileceğimiz süreç gerçekleşmemiştir. Türk İnkılâbı'nda içte yaşanan ihtilal dönemi de mevcut

değildir. Klasik inkılâplardan farklı olarak işgale karşı milli mücadele, bağımsızlık ve egemenlik savaşı ile başlamıştır. Klasik inkılâplar, kargaşa ve düzensizlik evresi olarak karşımıza çıkan ihtilal süreci üzerinde yükseldiklerinden ‘zorlayıcılık ve baskı’ ögesi bunlarda çok ağır basar. Türk İnkılâbı’nın temelinde ise bu öğelerin derecesi ve şiddeti daha azdır.

Diğer inkılâplardan farklı olarak Türk İnkılâbı’nda inkılâbın hazırlığını yapanlar, fikri yönden olgunlaştıranlar ve onu aksiyon alanında başarıya götürenler aynı kişilerdir. Klasik inkılâplarda her aşama da farklı kadrolar rol alırken, Türk İnkılâbı’nın tüm aşamalarında aynı kadro yer almıştır. Son olarak diyebiliriz ki, diğerleri yüzyıllara yayılırken Türk İnkılâbı başarılı bir şekilde oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiştir.

II. Benzer Kavramlar

İnkılâp kavramına yakın sayılan ve bazen onunla karıştırılan bazı kavramlar vardır. Bu kavramlar ihtilal, isyan, hükümet darbesi, evrim ve ıslahattır. Islahat hareketleriyle birlikte gündeme gelen Batılılaşma, Modernleşme veya Çağdaşlaşma kelimelerinin üzerinde de durulması gerekir.

A. İhtilal

Kelime anlamı “bozma, bozulma, karışıklık meydana getirme” olan İhtilal, bir devletin mevcut siyasal yapısını, iktidar düzenini ortadan kaldırmak için bu konudaki hukuksal kurallara başvurmaksızın, zor kullanarak yapılan geniş bir harekettir. Görüldüğü üzere inkılâp, gelişmeye, ilerlemeye yönelik bir değişikliği ifade ettiği halde, ihtilal, mevcut düzeni bozmaya, çöktürmeye yönelik bir anlam taşır. Yani ihtilal bozulan, altüst olan düzenin yerine yeni bir düzenin oluşturulmasını kapsamaz. Sadece inkılâbın bir evresini, hareketin yıkıcı olan kısmını teşkil eder. Bu hareket, inkılâbın ikinci safhası olan aksiyon safhasını oluşturabileceği gibi, sonuçsuz bir ayaklanma olarak da kalabilir.

İhtilal, mevcut kurumların yıkımını; inkılâp ise yeniden kurumsallaşmayı ifade eder. Türkiye’de ihtilal ve inkılâp kavramları genellikle ayırt edilmemekte, ihtilal inkılâbın yerine kullanılmaktadır. Bunun sebebi Türkçe de her iki kavramın da, Fransız İnkılâbı’ndan sonra kullanılmış olmasıdır. 1789 Fransız İnkılâbı, sıklıkla telaffuz edildiği gibi bir ihtilal değil, bir inkılâptır. Atatürk’ün deyimiyle 1789 hareketi, tam yüz yıl süren bir ihtilaller serisidir, sonuç itibarıyla bir inkılâptır.

B. İsyen

Sözlük anlamı “itaat etmemek, emre boyun eğmemek, ayaklanmak” demektir. Kavram olarak ise toplum içinde belirli bir grubun veya herhangi bir teşkilatın sınırlı amaç ve hedefini

gerçekleştirmek üzere devlete karşı başkaldırma hareketidir. İsyan ile başkaldırma arasında ufak bir fark vardır. İsyan daha çok meşru düzene fiilen karşı gelmedir, yani bu hareket ile mevcut iktidara karşı gelinmektedir. Başkaldırma ile ise, mevcut iktidar, düzen açıkça tanınmamaktadır, reddedilmektedir.

Toplumsal beklentilerin karşılanamaması durumunda ortaya çıkarlar. Fakat isyanlar gelişme gösterebilirse ihtilale, ihtilaller gelişme gösterebilirse inkılâba dönüşebilir. Fransız İnkılâbı'nda bu şekilde olmuştur. Türk İnkılâbı'nda ise isyan ve ihtilal safhası yoktur. Mustafa Kemal'in İstanbul Hükümeti'ne karşı gelmesi bir isyan olarak nitelendirilemez. Çünkü ortada baş kaldırılacak bir devlet yoktur. Mondros Mütarekesi'ni imzalayan Osmanlı Devleti, bir devlette bulunması gereken unsurlardan, millet unsuru dışındakileri kaybettiği için hukuken varlığını yitirmiştir.

C. Hükümet Darbesi

Devletin bünyesinde bulunan resmi teşkilat veya kurumlardan birinin isyan ederek mevcut hükümeti devirip iktidarı ele almasına denmektedir. Bu hareket, parlamenter hükümet sistemlerinde hükümetin meclisteki güvenoyunu kaybederek düşürülmesi şeklinde demokratik şartlar çerçevesinde gerçekleşebileceği gibi askerin başkaldırısı ve askeri gücünü kullanarak hükümeti yönetimden uzaklaştırması şeklinde de gerçekleşebilir. Bu hareket ile sadece ve sadece iktidardaki kişiler değiştirilir, toplumun sosyo-kültürel, siyasi ve iktisadi yapısına dokunulmaz. Mevcut sistem ve rejimin üzerinde köklü değişiklikler yapılmaz. Darbe ile istenen amaç, daha modern ve çağdaş bir yaşam biçimi olsa bile, darbeler yöntem olarak baskıyı öngördüğünden başarıya ulaşma ve halk tarafından destek bulma oranı düşük olan hareketlerdir.

D. Tekamül (Evrım)

Tekamül, Arapça "Kamil" kökünden türemiş bir kelime olup, ilerleme, gelişme, olgunlaşma demektir. Tekamülün şimdi Türkçede kullanılan karşılığı evrimdir. Mevcut kurumun veya herhangi bir varlığın ideale, daha iyiye doğru gelişmesini ifade edilmektedir. Ancak burada inkılâpta olduğu gibi hızlı bir hareketlilik söz konusu değildir. Aksine tekamülde olaylar çok yavaş, aşama aşama uzun bir süreç içinde ve dış etkenlere bağlı olmaksızın gerçekleşir. İlerleme ve gelişme zamana ve koşullara bırakılır.

E. Islahat (Reform)

Arapça "Sulh" kökünden gelen ıslah sözcüğünün çoğulu olan ıslahat düzeltmeler, iyileştirmeler anlamındadır. Islahatın Batı dillerindeki karşılığı ise reformdur. O da form kökünden gelmekte

olup, yeniden şekillendirme, düzeltme, iyileştirme anlamına gelmektedir. Geniş anlamda reform; toplumun ihtiyaçlarına cevap vermeyen kurumları, çağın ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun olarak yeniden düzenlemektir. Mevcut düzen korunurken, bu düzenin aksayan yönlerinin düzeltmek için çalışmalar yapılmasıdır. Reform hareketleri, mevcut yasalara uygun bir biçimde gerçekleştirilir, yavaş seyreder ve zorlayıcı değildir.

III. Atatürk'ün İnkılâp Hakkındaki Görüşleri:

Mustafa Kemal Atatürk, inkılâplar ve Türk inkılâbı ile ilgili pek çok konuşma yapmış, bu konuşmalarında inkılâbın tanımından, Türk inkılâbı'nın özelliklerine, inkılâpların temel kuralından, inkılâpların gerekliliğine ve savunulmasına kadar inkılâp hareketlerinde dikkat edilecek noktaları anlatmıştır. Atatürk'e göre; *"İnkılâp mevcut müesseseleri zorla değiştirmektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak, yerlerine milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini sağlayacak yeni müesseseleri koymuş olmaktadır."* Atatürk, konuşmalarında inkılâp ile ihtilalin arasındaki farka dikkat çekmiş, Türk inkılâbı'nın özelliklerinden bahsetmiştir. Buna göre, inkılâp, kelimenin ilk anda işaret ettiği ihtilâl manasından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade etmektedir. Devletin şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri ortadan kaldıran en gelişmiş tarz olmuştur. Milletin, varlığını devam ettirmesi için fertleri arasındaki ortak bağ, din ve mezhep bağlılığı yerine Türk Milliyeti bağı olmuştur. Millet, uluslararası alanda gelişmenin şartının çağdaş medeniyet olduğu gerçeğini kabul etmiştir. Atatürk, Türk milletinin yaşamında meydana gelen bu değişikliklerin bir ihtilâlden çok, inkılâp kavramına benzediğini söylemektedir.

Mustafa Kemal, yapılan inkılâpların gayesini Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağa uygun, medeni bir toplum haline getirmek olduğunu, inkılâpların temel prensibinin bu olduğunu açıklamaktadır. Atatürk'e göre, çağdaş uygarlık düzeyine erişmeyi amaçlayan Türk inkılâbı'nın zaman kaybına, düzensizliklere ve iç çatışmalara tahammülü yoktur. Ayrıca Atatürk, inkılâplar konusunda kesinlikle geriye dönüş, ödün verme veya uzlaşmayla bir orta yol izlemeyi kabul etmez. Türk inkılâplarının gerekliliğinin farkındadır. Bununla birlikte inkılâplarda izlenecek yolu da göstermiştir. *"Biz, büyük bir inkılâp yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük. Birçok eski müesseseleri yıktık. Bunların binlerce taraftarı vardır. Fırsat beklediklerini unutmamak lâzım. En ileri demokrasilerde bile rejimi korumak için, sert tedbirlere müracaat edilmiştir. Bize gelince, inkılâbı koruyacak tedbirlere daha çok muhtacız."* diyen Atatürk, Cumhuriyetin, bağımsızlık ve özgürlüğün, çağdaş uygarlık düzeyini amaçlayan inkılâpların korunması konusunda inançlıdır. Çünkü inkılâpların henüz yeni olduğunu, ancak ileride kökleşip benimsenerek sağlamlaşacağını bilmektedir